

VZPOMÍNKA K NEDOŽITÝM STÝM NAROZENINÁM PROF. EMILA HADAČE (1914–2003)

**Emil Hadač (1914–2003): important botanist and ecologist
from eastern Bohemia**

František KRAHULEC

Botanický ústav AV ČR, 252 43 Průhonice

Biografická data

Profesor RNDr. Emil Hadač, DrSc., člen korespondent ČSAV, narozen 10. května 1914 v Bohdanči u Pardubic několik měsíců před vypuknutím 1. světové války. Otec František Hadač (1878–1924) byl učitelem na obecných školách ve Volči a Křičeni a na měšťance v Bohdanči. Matka Emilie Antonie, roz. Dobiášová (1878–1957), dcera evangelického faráře a historika Josefa Dobiáše (1831–1908). Bratr Jan Amos (1905–1987), významný východočeský botanik-amatér. Sestry Marta a Milena.

Obecná škola v Bohdanči a Pardubicích (1919–1925), státní reálné gymnázium v Pardubicích (1925–1933). Přírodovědecká fakulta UK v Praze (1933–1938).

Významné pobyty v cizině: Island (1936, 1937), Expedice na Island (1948), Norsko a Svalbard (1939–1941). Bagdád (1959–1961), Kuba (1967–1968).

Zaměstnání: Ústav užitě botaniky a technické mikroskopie (1947–1948). Ředitel Státního ústavu pro výzkum peloidů ve Františkových Lázních (1948–1953). Pedagogická fakulta UK v Plzni (1952–1959, na plný úvazek od r. 1954). Botanický ústav ČSAV (1962–1971). Ústav krajinné ekologie ČSAV (1971–1972 pověřen vedením ústavu, 1972–1977 ředitel, 1977–1981 zaměstnanec, 1981–1989 důchodce-konzultant).

Docentem jmenován 1. 1. 1954, profesorem 1963.

Vědecké společnosti: Předseda Ekologické sekce Čs. biologické společnosti (1975–1990). Předseda a místopředseda Čs. bioklimatologické společnosti při ČSAV. Předseda vědecké rady Krkonošského národního parku (1965–1975). Místopředseda Čs. botanické společnosti (1982–1991), čestný člen ČBS (1989). Čestný člen Čs. rašelinářského komitétu (1979).

Profesor Hadač zemřel po těžké chorobě 23. 4. 2003. Jeho popel je uložen v kolumbáriu hřbitova v Praze-Opatově.

O profesoru Hadačovi pojednávají následující literární prameny

Urban Z. (1974): Prof. RNDr. Emil Hadač, DrSc. – 60 let. – *Preslia* 46: 269–277.

Urban Z. (1984): Člen korespondent ČSAV Emil Hadač, DrSc. – 70 let. – *Preslia* 56: 281–284.

Kovář P. (1989): Klíč k rovnováze. – Kruh, Hradec Králové [rozhovor s E. Hadačem na str. 19–35].

Rambousková H. (1994): K osmdesátinám prof. RNDr. Emila Hadače, DrSc. – *Preslia* 66: 273–277.

Holub J. (1995): Projev na schůzi ČBS k jubileu prof. E. Hadače dne 2. 5. 1994. – *Zpr. Čes. Bot. Spolec.* 30: 175–180.

- Agnew A. D. Q. & Rejmánek M. (2003): Emil Hadač (1914–2003). – *Bull. British Ecol. Soc.* 34/4: 29.
- Kovář P. (2003): Čestný člen naší Společnosti pro krajinnou ekologii prof. Emil Hadač (10. 5. 1914 – 23. 4. 2003). – *Bull. CZ-IALE, Zpravodaj České společnosti pro krajinnou ekologii* 2003/2: 3.
- Rejmánek M. (2003): Emil Hadač (1914–2003) – in memoriam. – *Botanical Electronic News* 311: 1–3.
- Kovář P. (2003): Ukončená životní pout' prof. Emila Hadače (10. 5. 1914 – 23. 4. 2003). – *Živa* 51/3: XXIV–XXXV.
- Kovář P. (2003): In memory of Prof. Emil Hadač (1914–2003). – *IALE Bull.* 21/4: 3.
- Valachovič M. (2003): Spomienky na profesora Emila Hadača (1914–2003). – *Bull. Slov. Bot. Spoločn.* 25: 263–264.
- Sofron J. (2003): Prof. RNDr. Emil Hadač, DrSc. – mrtev. – *Calluna* 8/1: 10.
- Smola J. (2003): Odešel prof. RNDr. Emil Hadač, DrSc. – *Calluna* 8/1: 10–11.
- Rejmánek M., Kovář P., Krahulec F. & Hadinec J. (2004): Emil Hadač (1914–2003) – botanik, ekolog a člověk. – *Preslia* 76: 195–206.

V roce 2014 by se sta let dožil Emil Hadač. Botanik a ekolog, který se zapsal svou prací nejen na rodném Pardubicku (kde začínal), v celých východních Čechách, kam se velmi rád vracel, v celém Československu a na řadě míst v celém světě. Vyčerpávající zhodnocení jeho práce i osobnosti bylo publikováno v časopise České botanické společnosti *Preslia* v roce 1994 Hanou Rambouskovou a po smrti E. Hadače v roce 2003 Marcellem Rejmánkem a jeho kolegy (REJMÁNEK et al. 2004). U této publikace jsem byl i spoluautorem a nechci proto opakovat fakta, tam zmíněná. Ač jsem nebyl žákem E. Hadače ani jeho přímým spolupracovníkem, často jsme se setkávali a o řadě témat diskutovali. Proto bych zde chtěl vyzdvihnout některá fakta, která dobře charakterizují jeho osobnost. Řadu věcí je možné se dozvědět i z jím připraveného vlastního životopisu, jehož vydání se už nedožil. Je nesmírnou zásluhou kolegy Jiřího Hadince, že tento životopis byl dokončen, připraven k publikaci a ve spolupráci s dalším Východočechem, Josefem Kučerou v jeho nakladatelství i vydán (HADAČ 2007).

Se jménem Emila Hadače (a samozřejmě i jeho bratra Jana) jsem se začal setkávat ještě jako žák základní školy se zájmem o rostliny východních Čech. S jejich Květenou Pardubicka a řadou dalších příspěvků se nešlo neseťkat. Karel Krčán, člověk, který mi dal velmi dobré floristické základy, měl totiž řadu jejich publikací a ochotně mi je půjčoval. Sám se s oběma bratry Hadačovými dobře znal a zejména Emila měl ve velké úctě vzhledem k jeho akademickým titulům. V letech středoškolských studií byla tato mnou převzatá úcta k E. Hadačovi narušena: byl jedním z několika málo pracovníků tehdejší Československé akademie věd, kteří demonstrovali svůj souhlas se vstupem armád Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968. Je ale nutno dodat, že všichni tito pracovníci takto jednali z vlastního přesvědčení a byli velkými idealisty. Přestože mohli v té době využít svou politicky velmi silnou pozici v rámci Akademie, tak to vlastně nikdo z nich neudělal, ostré lokty měli jiní. Po svém příchodu na Universitu Karlovu v roce 1970 jsem se s E. Hadačem seznámil i osobně a začal své tehdejší negativní citění k němu revidovat. Posléze jsem svůj názor na E. Hadače zcela změnil, když jsem se s jeho osobností seznámil podrobněji. Emil Hadač byl svůj, byla to osobnost se všemi kladými i zápornými. Když byl o něčem přesvědčen, tak to probojoval a nehlédl na případné následky. Všechno z velmi chudých poměrů a po celý život to na něm bylo poznat. Proto byl levicového smýšlení již před válkou a i v dalším svém životě. Měl silné sociální

cítění, cit pro spravedlnost a na nic si nehrál. Přestože byl ředitelem Ústavu krajinné ekologie a měl problémy s chůzí, tak jezdil do práce autobusem. V tomto směru zůstal tím, co by se dalo nazvat proletářem v původním, nezkarikovaném podání tohoto slova. A jak jsem uvedl výše, když byl o něčem přesvědčen, tak za to bojoval. V padesátých letech za lysenkismus, v sedmdesátých letech proti silnici přes Úpské rašeliniště v Krkonoších, později pak s řadou spolupracovníků (i s pozdějšími ministry, J. Vavrouškem a B. Moldanem) proti ničení životního prostředí. Nikdy ale neměl tendenci své názorové protivníky ničit. Byl přesvědčen o tom, že lidé spolu mají spolupracovat, a když mohl někomu pomoci, tak také pomohl. Pro spolupráci hledal argumenty i v ekologii, kde si velmi cenil řídkých údajů o kooperaci druhů proti převládajícím údajům o konkurenci. Protože byl velmi dobře politicky zapsán, tak se začátkem 70. let minulého století stal důležitou osobností v tzv. prověřkových komisích, které rozhodovaly o bytí a nebytí pracovníků prakticky na všech akademických pracovištích. Emil Hadač měl rozhodně velkou zásluhu na tom, že Botanický ústav ČSAV, kde byl tehdy zaměstnán, prošel prověrkami bez vyhazovů, takže byly tak časté na jiných pracovištích. Naopak, když E. Hadač přecházel do Ústavu krajinné ekologie, sám přepustil své místo tehdejšímu docentovi Janu Jeníkovi vyhozenému z politických důvodů z Přírodovědecké fakulty UK. Kdyby chtěl E. Hadač své kolegy ničit, tak jak to činila řada jiných, měl lidi velmi dobře „přečtené“ a mohl toho snadno zneužít. Svého postavení však nezneužil ani proti lidem schopným profitovat za každého režimu, které otevřeně v lásce neměl. V Ústavu krajinné ekologie vedeném profesorem Hadačem přežívali politicky nejhorší 70. léta i takoví lidé, kteří by jinde moc šanci na uplatnění neměli.

Emil Hadač byl charismatická osobnost s velkým vlivem na své okolí. To se projevilo například v tom, kolik z mladých lidí, kteří byli za války soustředěni v Hadačem vedeném Přírodovědném klubu v Pardubicích, se později stalo významnými pracovníky v různých biologických oborech. Jmenujme například Jiřinu Slavíkovou, Radovana Hendrycha nebo Zdeňka Urbana na Katedře botaniky PřF UK. I světoznámý imunolog a zakladatel české imunologické školy Milan Hašek publikoval jako svou odbornou prvotinu článek s E. Hadačem o chromozomech u šťovíku... Sám jsem byl velmi překvapen při setkání s Eilifem Dahlem z Norska, když mi řekl, že ho k botanice „svedl“ jeho přítel Emil Hadač, i když v té době sám studoval geologii. Přitom jsou tyto dva botanici pokládáni za zakladatele skotsko-norské tradice ve fytoecologii, jak to má uvedeno ve své učebnici SHIMWELL (1972). Pod Hadačovým vlivem vznikla i (nedokončená) série o flóře a vegetaci málo známých malých územních celků v severovýchodních Čechách: Vraních hor (DUHOVÁ et al. 1970), Jestřebích hor (HADAČ et SÝKORA 1970), Broumovské kotliny (HADAČ 1970), Teplicko-Adršpašských skal (SÝKORA et HADAČ 1984), Ostaše (REJMÁNEK 1969) a Javořích hor (HADAČ et REJMÁNEK 1968). Jedna z velkých prací E. Hadače, Atlas rozšíření druhů ve východních Čechách, zůstala bohužel nedokončena a nepublikována.

V odborné sféře nebyl E. Hadač úzce zakotven: když narazil na nějakou zajímavost, tak se na ni zaměřil. V jeho bibliografii proto nalezneme práce genetické, fyziologické, taxonomické, fytogeografické, fytoecologické, ekologické, ale i národopisné, týkající se lidových jmen rostlin. Přitom v každém z těchto oborů se dá najít několik Hadačových prací, které jsou i ze současného hlediska nadprůměrné a ve své době představovaly špičkový výzkum. Přestože byl schopen syntéz, o čemž svědčí např. řada jím popsanych vyšších fytoecologických jednotek, jako jsou třídy, nikdy nepodceňoval primární sběr dat v terénu, ať už šlo o floristiku (kde se také projevil jako syntetik v řadě regionálních květen), fytoecologii, nebo ekologii. Vzhledem k množství sebraných dat stále vede jím koordinovaný výzkum v Dolině Siedmych prameňov v Belianských Tatrách. Nevybavuji si

další takovou práci, kde by kromě obligátních popisů fytoecenologických jednotek a jejich ekologických podmínek bylo soustředěno tolik dalších dat o jednotlivých druzích, jako jsou údaje o produkci biomasy, množství semen atd. Tímto svým komplexním přístupem E. Hadač značně předběhl dobu a rozhodně mu to později pomohlo při jeho přechodu na pole krajinné ekologie. K té měl ostatně jako botanik pracující na krajinné úrovni blízko, k nezbytnému vybavení geobotanika té doby patřila velmi dobrá znalost hornin, půd, vodních poměrů, klimatologie. A protože byl dobrým pozorovatelem se širokými znalostmi, tak si do krajinné skládačky velmi snadno doplnil i lidské vlivy. Proto je také možno považovat E. Hadače za jednoho ze zakladatelů krajinné ekologie přinejmenším ve střední Evropě.

Asi největší odbornou předností Emila Hadače byla skutečnost, že měl nápady a že nebyl svázán zvyklostmi v jednotlivých oborech. Přitom, na rozdíl od některých jiných osobností, nebyl v žádném případě sobec. Ochotně poskytoval nápady svému okolí, většinou se slovy: toto téma se zdá zajímavé, nechceš se na to podívat? Až do konce života se zajímal o to, co dělají ostatní. Jeho obligátní otázka obvykle zněla: tak na čem teď děláš, co jsi zajímavého našel? Otevřenost novým směrům bádání byla součástí Hadačovy osobnosti a také proto si dovedl spojovat věci zdánlivě nesouvisející. Rád se pouštěl do nových témat, ještě po své sedmdesátce se vypravil na Špicberky či zahájil týmový výzkum květeny Bukovských vrchů na severovýchodním Slovensku. Tam za sebou přitáhl celou řadu mladých spolupracovníků, z velké části amatérů z východních Čech.

Součástí Hadačovy osobnosti byla i značná velkorysost. Ochotně i půjčoval literaturu, ale někdy bylo této jeho velkorysosti přespříliš. V době, když jsem připravoval jako výkonný redaktor časopisu *Folia Geobotanica et Phytotaxonomica* do tisku články, tak jsem si Hadačovy přílišné velkorysosti dost užil. Ať to bylo při schůzích redakční rady, kdy byl velmi tolerantní a k tisku by pustil téměř vše, tak zejména při redakční přípravě jeho vlastních článků. Znamenalo to kontrolovat do detailů citace literatury, které psal zřejmě hodně z paměti. Při přípravě jeho shrnujícího článku o vegetaci pramenišť v Československu (HADAČ 1983) jsem E. Hadače upozornil, že některé jeho nově popisované jednotky by nebyly platně zveřejněny, protože chyběly typifikace, v té době již nutné. Ihned mne požádal, abych chybějící typifikace provedl sám tak, aby to vyhovovalo Kódu fytoecenologické nomenklatury, že nemá patřičnou literaturu doma. Za sebe musím říci, že jiným autorům bych rukopis vrátil k doplnění, ale jeho rukopis byl dobrý a bylo nutné, aby byl publikován. Jeho výsledky totiž bylo potřeba převzít jak do tehdy dokončovaného přehledu syntaxonů České republiky (MORAVEC et al. 1983), tak do rozbíhající se Květeny ČR, kde jsou fytoecenologické jednotky používány k ekologické charakteristice jednotlivých druhů. Požadovaným doplněním typifikací jsem si ulehčil svou vlastní práci, protože zmíněný přehled fytoecenologických jednotek jsem také připravoval k tisku. Hadačovo uskutečnění některých nápadů by rozhodně vyžadovalo více práce, než byl ochoten mu věnovat: velmi často se stalo, že E. Hadač někde viděl zajímavé rostlinné společenstvo, udělal několik fytoecenologických snímků a jednotku popsal. Vždy totiž zastával názor, že skončená práce je taková, která je publikovaná. Bohužel řada takto Hadačem popsaných společenstev nepřežila syntetickou fázi, na rozdíl od vyšších jednotek jím popsaných při syntézách, či jednotek popsaných v rámci systematického výzkumu, jakým byly třeba Hadačovy práce v Tatrách (viz např. 4. díl vegetace Slovenska – KLIMENT et VALACHOVIČ 2007).

Na závěr této své vzpomínky bych navázal na její úvod. Emil Hadač byl svůj a na nic si nehrál. V průběhu let jsem se proto naučil vážit si ho mnohem hlouběji, než tomu bylo na začátku. Vážil jsem si jeho skromnosti, přímého jednání, schopnosti respektovat

odlišné názory jiných, i toho, že nebyl vztahovačný. K tomu přistupoval můj respekt k Hadačovým odborným kvalitám: vím, jak k němu jako k ikoně fytoecologie vzhlíželi kolegové z Norska. Oceňoval jsem jeho přátelské chování, které bez výjimky projevoval i k nám, kteří jsme byli o dvě generace mladší.

Literatura

- DUHOVÁ E., REJMÁNEK M. et ŠIROVÁ H., 1970: Příspěvek k fytoogeografii české části Vraních hor v Sudetském mezihoří. In: Slavík B. (ed.), *Některé fytoogeografické a fytoecologické problémy Československa, Studie ČSAV 1970/7: 141–162.*
- HADAČ E., 1970: Příspěvek k fytoogeografii Broumovské kotliny. In: Slavík B. (ed.), *Některé fytoogeografické a fytoecologické problémy Československa, Studie ČSAV 1970/7: 225–259.*
- HADAČ E., 1983: A survey of plant communities of springs and mountain brooks in Czechoslovakia. *Folia Geobot. Phytotax. 18: 339–381.*
- HADAČ E., 2007: Je lepší se opotřebovat než zrezivět. *Sen, Dobré.*
- HADAČ E. et REJMÁNEK M., 1968: Příspěvek k fytoogeografii české části Javořích hor v Sudetském mezihoří. Contribution to the phytogeography of the Czech part of the Javoří hory Mts. *Preslia 40: 306–318.*
- HADAČ E. et SÝKORA T., 1970: Příspěvek k fytoogeografii Jestřebích hor (Žaltmanské pohoří). *Preslia 42: 187–199.*
- KLIMENT J. et VALACHOVIČ M., 2007: Rastlinné spoločenstvá Slovenska. 4. Vysokohorská vegetácia. *Veda, Bratislava.*
- MORAVEC J. et al., 1983: Rostlinná spoločenstva České socialistické republiky a jejich ohrožení. *Severočeskou Přírodou, Litoměřice, Příloha 1983/1: 1–110 + I–XVIII.*
- REJMÁNEK M., 1969: Vegetační a květenné poměry Ostaše a Hejdy v Polické pánvi. *Acta Musei Reginae-Hradecensis, ser. sci. nat., 9: 53–80.*
- SHIMWELL D.W., 1972: The description and classification of vegetation. *University of Washington Press, Seattle.*
- SÝKORA T. et HADAČ E., 1984: Příspěvek k fytoogeografii Adršpašsko-Teplických skal. *Preslia 56: 359–376.*

Došlo: 25. 2. 2015